

plánovali uverejniť text ešte v tejto publikácii. Mal doplnať dva príspevky s „vančurovskou“ problematikou – prednášku z roku 1939 a monografickú kapitolu nezrealizovanej práce o Vančurovi z druhej polovice štyridsiatych rokov, ktoré vyšli pod spoločným názvom Vančurovská prologomena.

Do knihy *Cestami poetiky a estetiky* však text *Vančurův vypravěč* napokon zaradený neboli, a to na odporúčanie samotného autora. Mukařovský ho jednak považoval iba za „utriedujúci“, jednak nadobudol dojem, že kniha sa už tvorbou V. Vančuru zaoberá dostatočne. Editori ale s autorovým stanoviskom nesúhlasili, a keďže štúdia nebola uverejnjená ani v reprezentatívnom výbere jeho prác *Studie I, II* (Brno, 2000, 2001), rozhodol sa ju Bohumil Svozil zverejniť.

Predkladaná štúdia predstavuje svedectvo dlhodobého zájmu J. Mukařovského o diele V. Vančuru, ktorého považoval za epika par excellence, autora podriadujúceho všetky zložky svojich textov aktu rozprávania. V centre pozornosti výskumu tvorby tohto prozaika je rozprávanie. V štúdiu *Vančurův vypravěč* Mukařovský potvrzuje a rozvíja témy a motívy svojich predošlých analýz (k vyššie spomínaným treba priradiť ešte literárnovedenú recenziu románu *Konec starých časů* z roku 1943 a text Řeč při tryzně z roku 1945). Vychádza z pre-svedčenia, že rozprávačský subjekt prítomný vo Vančurových prózach v nich zastáva výlučne postavenie. Na textovom materiáli Vančurových próz dokladá, aké podoby v nich nadobúda aktivita rozprávača, akými jazykovými a stylistickými prostriedkami sa realizuje jeho vláda nad rozprávaním, „sloboda“ v ňom.

Mukařovský prechádza jednotlivými úrovňami Vančurových próz – od gramatickej (sústredí sa predovšetkým na slovesné kategórie) cez lexicálnu, stylistickú až k tematickej – a demonštruje suverénnu dominanciu jeho rozprávača nad rozprávaním. Napriek sústredeniu sa na presne vymedzený problém dospieva k zisteniam o podstatných znakoch poetiky a noetiky Vančurových próz, ako sú napríklad sklonky k synekdochickému videniu sveta presahujú-

cemu rôzemu pomenovania (tu nachádza paralely medzi technikami jeho próz s technikami filmového záberu) alebo časová simultánosť dejov rozprávania, ktorá poukazuje na predstavu o trvání ako podstate súčna a plynutí ako čirom zdaní.

Ukazuje, ako sa Vančurov rozprávač neustále pohybuje medzi pásmami rozprávania a ako sa striedavo zameriava raz na postavy rozprávania, raz na čitateľa. Takisto poukazuje na jeho prechod od okázalej demonštrácie vševedúcnosti k vyzývavému relativizovaniu tohto vedenia, ktoré má v konečnom dôsledku opäťovne potvrdiť suverénné postavenie rozprávačského subjektu v rozprávaní. Mukařovský ho vníma ako jedinú realitu Vančurových próz situovanú mimo čas a priestor. Tento subjekt dáva čitateľovi neprestajne najavo, že stojí medzi ním a rozprávaním, že rozprávanie je úplne v jeho moci.

Štúdia *Vančurův vypravěč* predstavuje brillantnú ukážku autorovho aplikovania štrukturalistickej metódy na konkrétné texty. Nie je poznámenaná neprístupným scientizmom spôsobeným strikným uplatňovaním vedeckej metódy. Tá je tu prítomná bez toho, aby sa uplatňovala na úkor čitateľsky pristupného štýlu. Je pozoruhodné, ako štúdia ani po viac ako šesťdesiatich rokoch nestratila svoju pôsobivosť, inšpiratívnosť a platnosť.

Ivana Taranenková

ŘEPA, Milan: POETIKA ČESKÉHO DĚJEPISECTVÍ. Brno : Host, 2006. 260 s.

Prečo je história už oddávna považovaná za kombináciu vedy a umenia a prečo má dokonca aj svoju vlastnú Múzu? O zodpovedanie tejto otázky sa pokúsil český historik Milan Řepa, zaobrájúci sa teóriou historiografie, v knihe *Poetika českého dějepisectví*. Jeho zámerom bolo dokázať, že práca historika nespochívá len v čo najpresnejšom rekonštruovaní historických

udalostí, ale že rovnaký význam prislúcha aj jeho literárnym zručnostiam. Pokúsil sa tak poukázať na skutočnosť, že dejepisné diela môžu byť zároveň literárnymi skvostami. Literárnu hodnotu dokonca označil za dôležitý predpoklad ich čitateľskej obľúbenosti. Kniha M. Řepu preto ponúka pohľad na dejepisectvo z celkom nového uhla a upozorňuje na jeho osobitnú dimeniu – „poeticu“.

Už v úvode prezentoval autor svoj zámer, že k bohatému a pestrému diapazónu reflektovaných dejepisných diel z českej historiografie 19. a prvej polovice 20. storočia nechcel pristupovať ako odborník, ale skôr ich chcel predstaviť z pohľadu bežného čitateľa obdivujúceho ich pútavosť a pôvab. Jeho zámerom preto nebolo vykonštruovať nejaký ideál, resp. univerzálny model či normu dejepisného diela. Vybral si cestu prieskumu toho, čo dejepisné diela ponúkajú. Každý text vnímal ako špecifický artefakt. Sám pritom svoju prácu charakterizoval ako selekcii toho najzaujímavejšieho z množstva fotografických snímok. Pokúsil sa o reprezentatívny výber z českej historiografie (z diel Palackého, Pekařa, Urbánka, Novotného, Odložilika a mnohých iných autorov). Nejde pritom o aplikáciu teórie, ale primárna je práca s textom a pozorné vnímanie toho, čo text ponúka, resp. identifikovanie jazykových, štýlistických a kompozičných prvkov, ktoré sa podieľajú na vytváraní osobitého „čara“ dejepisnej knihy. Svoje postrehy konfrontuje nie len s rozmanitými historiografickými teóriami, ale aj s poznatkami literárnej teórie či jazykovedy.

Kniha je rozčlenená do piatich kapitol. V prvej z nich (*Trópy*) sa autor venuje úlohe obrazného vyjadrovania ako hlavného prostriedku poetizácie dejepisných diel. Všíma si, kde je jeho funkcia čisto estetická, t. j. kde sa využíva iba na ozvláštenie textu a kde už napomáha historikovi pri vysvetľovaní historických javov, prípadne podáva dôkazy vzájomného zlúčenia a dopĺňania oboch funkcií. Pozornosť venuje aj figúram, ktoré sa okrem zvyšovania estetickej pôsobivosti textu výrazne podieľajú na zintenzívnení jeho argumentačnej presvedčivosti. Pri ich klasifikácii vychádza z pravidel klasickej

rétoriky (definitio, dilema, correctio, antiteza, paradox, paraleлизmus, enumeratio). Druhá kapitola (*Štýly*) vychádza z konštatovania, že historiografickým prácam sa ešte stále len nedostatočne venuje pozornosť v odborných štýlistických a jazykovedených prábach. Autor sa v nej preto snažil upozorniť na rozmanitosť štýlistických prostriedkov so zámerom špecifikovať dejepisectvo na pozadí ostatných vedných odborov. Na fenomén vzájomného prelínania rôznych slohových postupov v historiografických textoch sa zamerala kapitola o kompozícii (*Kompozícia*). Nad kompozičným postupom stavia Řepa ešte vyšší organizačný princíp – pomenoval ho pojmom „řád“. Za určujúce preň stanovil dve kritériá: statickú analýzu (časová synchrónia) a príčinnú súvislosť (časová diachrónia). Využívanie typických literárnych kategórií postavy, času, deja a pohľadu zmapovala kapitola *Kategórie*. Napokon sa Řepa pokúsil aj o skúmanie techniky, ktorou si historik získava čitateľov rešpekt alebo priazeň. V kapitole *Stratégie* sú predstavené štyri typy stratégie historiografického diela: autorská štylizácia, autorova pomyselná komunikácia s čitateľom, silné emociónalne pôsobenie na čitateľa a analógia s inou oblasťou ľudskej činnosti. Okrem rétorickej, štýlistickej alebo poetickej charakteristiky dejepisných diel tak upozornil aj na ich didaktickú i moralizátorskú funkciu.

Svojím netradičným a inovatívnym pohľadom na dejepisectvo je kniha *Poetika českého dejepisectví* pokusom o vysvetlenie toho, prečo dejepisné diela neumierajú a dokážu si získať záujem čitateľa, aj keď sú ich závery už dôvodne prekonané novým výskumom. Ich nadčasovosť spojil M. Řepa práve s ich literárной hodnotou. Neuspokojil sa však len s prvoplánovým hľadaním analógíí medzi odborným vedeckým písaním a krásnou literatúrou. Jeho detailné analýzy a citlivé postrehy možno vnímať ako inšpiratívny impulz k špecifikovaniu miesta histórie medzi ostatnými vednými odbormi a azda aj dostatočne presvedčivý dôkaz stierania hraníc medzi odborným vedeckým písaním a krásnou literatúrou.

Lenka Rišková